

“Anyone who would letterspace the lowercase
would steal sheep.”
Frederick Goudy (1894–1945)

“You cannot *not* communicate”
Paul Watzlawick (1921–)

Lidé komunikují prostřednictvím dokumentů
připravovaných elektronicky

PB029 Elektronická příprava dokumentů

Petr Sojka

Fakulta informatiky
MU, Brno

podzim 2013

Osnova dnešní přednášky

- ☞ Kuchařka webového designu.
- ☞ Specifika designu tištěného.
- ☞ Základy návrhu publikací knižního typu.
- ☞ Sazba, základní pojmy.
- ☞ Písma, klasifikace písem.
- ☞ Typografická pravidla pro české texty.

WWW design

„Já věřím tomu, co je vytištěno černou barvou na papíře.
Média jsou pro okultisty.“
František Štorm, 1. střešovická písmolijna

- ☞ Design dokumentu je *závislý* na přenosovém médiu (pravidla pro knižní design pro WWW design vesměs *neplatí*). Nutno proto mít *různé* verze dokumentů pro různá média.
- ☞ Specifika WWW: čtení na obrazovce počítače (poměr stran, rozlišení), různé „oči“ (prohlížeče), různá „viditelnost/osvětlení“ (tloušťka/rychlost linky síťového připojení), snadnost vyjádření struktury, vazeb (hypertext, nelineárnost).
- ☞ *Informační* × *prezentační* web.

Kuchařka dobrého WWW designu

- ☞ Web není WYSIWYG (návrhář nezná předem čtenářova nastavení).
- ☞ Klíčem k úspěchu je originální obsah.
- ☞ Vytváření stránek se *liší* od zpracování textu.
- ☞ HTML/XHTML/XML je *strukturální* jazyk.
- ☞ Ne každý uživatel má grafického klienta nebo funkční zrak.
- ☞ Většina skvělých triků není až tak skvělá (zmenšují čtenářskou obec).
- ☞ Důležité je časování (čtenář a jeho konektivita se mění, špičkové věci rychle zastarávají).

Kuchařka dobrého WWW designu (cont.)

- ☞ Dodržování standardů – statistika není argument pro nekorektní stránky.
- ☞ Uživatelé mají rádi rychlé stránky.
- ☞ Kontrolujte se.

Desatero WWW designu

- ☞ Thou shalt put no page element before Content, for Content is thy lord and It is a jealous lord.
- ☞ Thou shalt make thy webpages to load quickly.
- ☞ Thou shalt respect the trademarks, copyrights, and reputation of thy neighbor.
- ☞ Thou shalt use graphics and animations that are relevant and meaningful, and thou shalt not scatter them carelessly as birds scatter seeds on hard ground.
- ☞ Thou shalt not resize thy neighbor's browser window nor shall thou disrupt the function of thy neighbor's "back" button nor shall thou force text to a size that is unreadably small on thy neighbor's 1280x1024 display.

Desatero WWW designu (cont.)

- ☛ If thou art inspired to create a webpage of lasting value, then thou shalt make it in such a manner so that thy neighbor may bookmark or print it. Twould be even better if he could do both.
- ☛ Thou shalt make the elements which must be seen and comprehended first so that they load first.
- ☛ Thou shalt use text for text and graphics for graphics and never graphics where text is appropriate, under threat of banishment to the pit of darkness where searches and indexes are unknown.
- ☛ Thou shalt make thy pages to be both standards compliant and backwards compatible, but where backward compatibility shall cause the page to load slowly, thou shalt leave those with weak and old browsers in the wilderness they have chosen for their home.

Desatero WWW designu (cont.)

- ☞ Thou shalt not steal bandwidth by including images or other objects housed on thy neighbor's website on thy own pages, nor shalt thou place thy neighbor's website in a frame on thy page. In all things remember to treat thy neighbor's website as thou wouldst have him or her treat thine.

Chyby návrhu WWW stránek

- ☞ Chybějící navigační podpora.
- ☞ Nekonzistence (nejednotnost) a přepřácanost.
- ☞ Příliš pomalá doprava.
- ☞ Osířelé stránky.
- ☞ Dlouhé, těžké stránky.
- ☞ Zastaralé informace.
- ☞ *Nadužívání* nejmodernějších technologií.
- ☞ Pohyb bez příčiny.
- ☞ Složitá URL.
- ☞ Nestandardní barvy odkazů.
- ☞ **Používání rámu.**

Odkazy k technologiím na webu

- ☞ Weby [W3C](#), [OASIS](#).
- ☞ V češtině například [Koskovy články](#), [W3Schools](#) nebo tutoriály na [Živě](#).
- ☞ Knihy Jacoba Nielsena, Davida Siegela, Pavla Satrapy či Petra Staníčka.

Budoucnost WWW (designu)

- ☞ ???
- ☞ Různá kódování (češtiny) → Unicode.
- ☞ Standardy W3C: SVG, XML/RDF, XLink, Xpointer, XTM, ...
- ☞ Závislosti časové (SMIL?).
- ☞ Závislosti na výstupním zařízení (PDA a WAP [640 × 260], multimédia). XSL? XSL!
- ☞ Dynamické stránky (AJAX, Java, Flash, CGI skripty, výhody a nevýhody).
- ☞ DOM (Document Object Model).
- ☞ Napojení na databáze, PHP, ASP.

Budoucnost WWW (designu) (cont.)

- ☞ VRML (Virtual Reality Markup Language), multimodalita.
- ☞ Velikost dat (obrázky, rozlišení), rychlost linek.
- ☞ Push → pull.
- ☞ Worth world wide web: **Dogma W4?**

Principy designu publikací knižního typu

V první části přednášky budou zmíněny základní zásady často zcela absentující etapy přípravy dokumentů, a to návrhu (knižních) dokumentů. Jádrem přednášky pak bude přehled typografických pravidel české sazby, které se ustálily tradicí v průběhu minulých staletí, ale dnes příliš často ctěny nejsou, zvláště v publikacích vznikajících na stole (DTP) příležitostných sazečů.

„Rozhodně, prosím, opusťte vody nepoučených „nalévačů textu“ či „myšařů“ a začněte vyrábět sazbu, již je nejen radost číst, ale na níž i oko se zalíbením počinouti může.“
Michal Ptáček, 1995 (seriál v PC World)

Principy návrhu knih

“No, Watson, this was not done by accident, but by design.”
Sherlock Holmes

- ☞ Generace návrhářů, typografů samouků; samozvaných expertů.
- ☞ Nejčastější chyba: instantní řešení, *absence návrhu (designu)*.
- ☞ Schopnost odlišovat dobrý návrh od špatného.
- ☞ Černobílost pohledu, protikladnost požadavků, výjimky. „Šaty dělaj' člověka“.
- ☞ Knižní design: co je kniha; specifika?

Principy návrhu knih (cont.)

- Poctivost obalu (na rozdíl od časopisu).
- Vazba po blocích (na rozdíl od vazby na stříšku).

Forma

- Jednotnost.
- Přenos informace (raison d'être).
- Struktura (rejstřík, obsah).

Jednotnost (makrotypografie)

- ☞ Pravidelné šedivé mřížky (citlivost oka).
- ☞ Nezbytnost bílých míst (horror vacui), nesou informaci (oddělují, spojují)!
- ☞ Dvoustránka (double-spread), vyváženost, příklad výjimky: zkrácení dvoustránky.
- ☞ Jednotnost umístění stránky, prvků ve stránce.
- ☞ Řádkový rejstřík (protisk!).

Jednotnost (mikrotypografie)

- ☞ Mezipísmenný proklad.
- ☞ Mezerování (data, zkratky, sazba telefonních čísel, mezivětné mezery).
- ☞ Zavěšená interpunkce.
- ☞ Odstavcová odrážka.
- ☞ „Zákon malých celých čísel“.

Přenos informace

“Printing should be invisible.”

M. Warde

- ☞ Spojitost nadpisu s následným textem.
- ☞ Spojitost popisky s tabulkou, obrázkem.
- ☞ Způsoby vyjádření vazeb, spojitostí, nebezpečí (duktus/velikost).
- ☞ Patkové, bezpatkové písmo. Střídmost.
- ☞ Čitelnost. Počet znaků na řádek.
- ☞ Velikosti stránek. Souhrn standardů – paskvil.
- ☞ Volba písem – střední výška písma.

Struktura

- ☞ Obsah, seznamy tabulek, obrázků.
- ☞ Křížové odkazy, jednoúrovňové, dvojúrovňové (nepřímé).
- ☞ Rejstřík.
- ☞ Paginace, paginace vakátů.
- ☞ Spuštěné číslování na úvodních stránkách kapitol.
- ☞ Živá záhlaví, zápatí, co do nich (která úroveň nadpisů)?
- ☞ Zkracování nadpisů do záhlaví, číslování.

Knižní design – praktické rady

Stránka/dvoustránka – maketa

- ☞ Rozměry stránky: standardní velikosti (řada A, B, kvarto, folio, ...).
- ☞ Aspect ratio: poměr šířky k výšce; důvody:
  - stabilita držení v ruce (těžiště blíže než délka dlaně);
  - počet znaků na řádku 40–70.
- ☞ Okraje: 1:6:2, 1:8:3, ořez, odpad (montáž), vazba, avantgardní design, marginálie jako prvek designu.
- ☞ Umístění stránky na listu: světlost záhlaví, zápatí.
- ☞ Symetrie a asymetrie.
- ☞ Mřížkový design.

Písmo a rozpal

- ☞ Písmo, základní parametr návrhu.
  - Konotace – klasická (Antikva) × avantgardní (Grotesk) písma.
  - Čitelnost (patkové × bezpatkové).
  - Velikost (mladí × staří čtenáři).
  - Rodina (Times × Palatino), anamorfní zmenšení písma (na 24/25 ve vertikálním směru) v případě nutného přizpůsobení Computer Modern (Monotype 8a), závisí na výstupním zařízení (kontrast mezi tenkými a silnými liniemi).
  - Základní velikost mezislovní mezery (řeky, řešení východů kapitol).

Písmo a rozpal (cont.)

- Jednotnost: řezy těžé rodiny, i pro matematiku (zatím malý výběr).

Rozpal:

- 10/12, světlost, sazba na řádek;
- typ textů (diplomová práce, inzerát).

Číslování a řazení v knize

- i. patitul
- ii. vakát
- iii. titul
- iv. katalogizace publikace, copyright, [tiráž]
- v. předmluva k vydání
- vi. obecná předmluva
- vii. ditto, pokračování
- viii. vakát
- ix. obsah
- x. ditto, pokračování

Číslování a řazení v knize (cont.)

xi. slovníček

xii. vakát

1 první kapitola

...

[tiráž]

Dobry návrh nekřičí

“Good typography is not loud. A reasonably applied and readable type style is the first ingredient of good composition. Today, asymmetric composition is certainly feasible, however, typography is intrinsically symmetrical. A text block without indents is unclear. Indents help the reader by reinforcing the logical order of the text. The best typography is invisible to the reader and serves to transmit the thoughts and intent of the author. Beautiful text, a text well-composed, is legible. One of the highest virtues of good typography is its subtle elegance. It is not the duty of the typographer to consciously display or emulate the style of current trends, nor to reflect the spirit of the times. Typography must be itself, it must be pleasing to the eye and not tiring. Good typography has absolutely nothing to do with remarkable or exotic type styles. This is the opinion of amateurs. The essence of letterform is not modernity, but readability.”

Jan Tschichold